

juni
2025

KENNISCENTRUM
HOOGBEGAAFDHEID

Creativiteit in het onderwijs

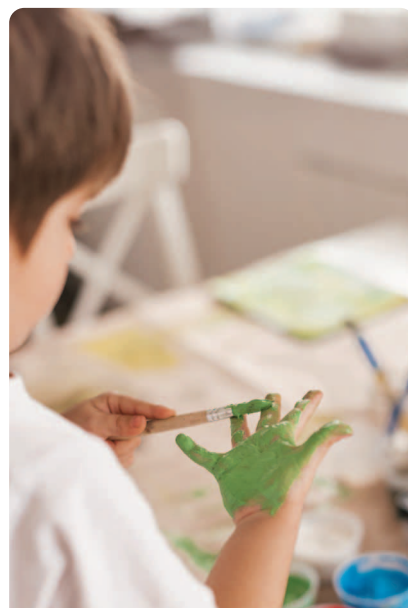
Kennis en
praktische
handvatten voor
onderwijsprofessionals,
ouders en
hulpverleners

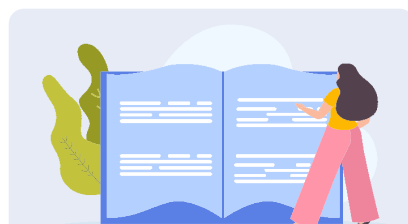
INHOUD

*Creativiteit
in het onderwijs* 10

Noot van de redactie 6

Meer lezen 32

Leeswijzer 3

Voorwoord *Naar pagina* 5

Noot van de redactie *Naar pagina* 6

Creativiteit in het onderwijs:
een bron van groei en ontdekking *Naar pagina* 10

Meer lezen *Naar pagina* 32

Colofon *Naar pagina* 33

Leeswijzer

In de multimediale brochures van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid belichten we telkens een ander thema. Dit doen we met een groot artikel per brochure. Aanvullend op dit artikel zijn er in de brochure korte video's opgenomen waarin educatieve professionals en ouders vanuit een persoonlijk perspectief en vanuit hun persoonlijke beroepssituatie beschrijven hoe zij aankijken tegen het onderwerp.

Het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid ziet deze bijdragen niet als het 'enig juiste perspectief'. De betrokkenen beschrijven de dingen vanuit hun eigen ervaring, waardoor er heel verschillende geluiden te horen zijn. Het mooie is dat al die geluiden naast elkaar kunnen en mogen bestaan. Het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid geeft daarmee geen waardeoordeel over de persoonlijke (professionele) verhalen van deze betrokkenen. Elk verhaal mag in redelijkheid gehoord worden.

Handzame tips

Er is nog veel meer te vinden in de brochures. In elke brochure vragen we bijvoorbeeld experts om met korte handzame tips te komen voor onderwijs en opvoeding van kinderen met kenmerken van hoogbegaafdheid. De tips zijn gebaseerd op de ervaringen van deze professionals. Natuurlijk is het met tips zo dat de context waarin je een tip toepast, bepaalt of je ermee uit de voeten kunt. Het kan dus zijn dat je als lezer ook tips aantreft die wellicht voor jou minder relevant zijn, maar voor iemand anders een sleutel voor succes kunnen zijn. Sommige tips vragen echt wel even een extra inspanning als je ze wilt toepassen, maar als je er dan eenmaal ervaring mee

opdoet, word je wel steeds handiger in het inzetten van zo'n aanpak.

Instructieve video's

In elke brochure bieden we ook enkele 'deepdives'. Dit zijn video's van ongeveer 7 minuten met achtergrondinformatie en/of handreikingen voor de onderwijspraktijk. In deze instructieve video's wordt meer uitgelegd over strategieën of begrippen, waardoor je meer inzicht kunt krijgen in hoe iets nu precies zit of hoe je iets concreet kunt opzetten voor je praktijk.

Uitleg-van-een-begrip-video's

Het laatste element dat je in elke brochure vindt, zijn 'uitleg-van-een-begrip-video's'. In deze korte kennisclipjes van 1 à 2 minuten leggen we complexere begrippen of vaktaal op een toegankelijke manier uit. Als je geen educatief specialist bent, maar bijvoorbeeld een zeer geïnteresseerde ouder of werkzaam bent in een veld buiten het onderwijs, is het hoofdartikel van de brochure daardoor soms net even wat gemakkelijker te volgen.

Video's bekijken in printversie

Als lezer kun je de brochure downloaden, printen en op een rustig moment lezen. De multimediale toepassingen zijn dan toegankelijk door de QR-codes te scannen met de camera op je telefoon. De video's staan ook in de Kennisbank op de website van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid, waar informatie per thema geordend is. Maar je kunt natuurlijk ook de brochure meteen online lezen en doorklikken naar speciale onderdelen uit de brochure waarin je het meest geïnteresseerd bent.

Deel je verhaal

Met enige regelmaat is het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid op zoek naar belanghebbenden en experts die hun verhaal met ons willen delen over een nieuw thema. Daarvoor plaatsen we dan een oproep in onze nieuwsbrieven. Als je op een dag een oproep aantreft waarbij je van mening bent dat je zo'n bijdrage zou kunnen leveren, neem dan contact met ons op. Dan gaan we graag met jou kijken of jouw bijdrage op dat moment past binnen de context van zo'n nieuw thema.

Wil je op de hoogte blijven?

Abonneer je dan op onze nieuwsbrief op **[Kenniscentrumhb.nl/nieuwsbrief](https:// Kenniscentrumhb.nl/nieuwsbrief)**. In de nieuwsbrief staat nieuws van het kenniscentrum en vanuit het veld. Je ontvangt 6 tot 10 keer per jaar een nieuwsbrief. Zo ben je als eerste op de hoogte van bijvoorbeeld onze nieuwe kennisbrochures en webinars.

Scan me

Voorwoord

Dr. Eleonoor van Gerven

Creativiteit ontlokte vroeger bij mij altijd een schampere lach. Ik associeerde het met de ietwat sneue knutsellessen op de basisschool en met de tekenlessen op de kleuterleidstersopleidingsschool waar binnen de eerste drie seconden van de eerste tekenles meteen duidelijk was dat ik daar niet echt een talent voor had. De tekenleraar keek naar mijn werk en zei: “Iedereen kan tekenen, maar dat betekent niet dat het ook mooi wordt.”

De leraar handvaardigheid was het spontaan met hem eens, want ook daar lag niet direct mijn talent. Voor mijn eind-examen betekende dit dat mijn vader zich te pletter heeft gefiguurzaagd om mooie houten puzzels te maken, dat mijn moeder achter de naaimachine mijn poppenkastpoppen maakte en dat de bordtekening die vereist was voor het praktijk-examen door mijn stagebegeleider werd gemaakt. Ik kon namelijk wél creatief denken en nergens in het examenreglement stond dat ik de vereiste materialen zelf moest vervaardigen. Er stond alleen dat ik de materialen moest aanleveren. De nooduitgang was dus snel gevonden.

Helaas voor mij vormde creatief denken in die tijd geen onderdeel van het curriculum in mijn opleiding. Er hingen vooral veel hoepels en ik was net gezeglijk genoeg om te zorgen dat ik door de hoepels heen sprong. Het ontbreken van de ruimte om creatief te kunnen denken leidde tot vooral heel veel verveling voor mij. Ik deed aan ‘zelfmedicatie’; dat leidde dan weer voor mezelf tot het

broodnodige amusement, maar ontlokte geen applaus bij mijn docenten en mijn ouders. Pas heel veel jaren later ontdekte ik dat ik verschillende mentale vaardigheden om creatief te kunnen denken gewoon in huis had en dat ik daar onder de juiste omstandigheden echt effectief gebruik van maakte. Mijn (arbeidzaam) leven werd daar echt leuker door. Als ik nu kijk hoe creativiteit een basisvereiste is om in het onderwijs en de wereld je te kunnen ontplooien, dan tovert dat een glimlach op mijn gezicht. Dan zie ik hoeveel kansen er zijn als je de vaardigheden die ervoor nodig zijn mag ontwikkelen, hoe dat gestimuleerd kan worden en wat dat kan opleveren. Laten we vooral onthouden dat creatief denken geen ‘vak’ is dat je op maandag tussen 9 en 10 kunt inroosteren. Net als begrijpend lezen hoort het in ons hele onderwijs voor alle leerlingen verweven te zijn. Het vraagt dat we heel goed kijken wat er nodig is om creativiteit te ontlocken en een beetje minder accenten leggen op die ‘hoepels’ zou een goede start zijn.

Noot van de redactie

Het begrip creativiteit lijkt onlosmakelijk te zijn verbonden met het concept van (hoog)begaafdheid. Creatief denken wordt ook sterk verbonden met zogenoemde 21st century skills, de vaardigheden die mensen in de huidige maatschappij nodig hebben om zich te ontwikkelen tot kritische, onderzoekende burgers in onze complexe samenleving (Voogt & Pareja Roblin, 2010). Creatief denken overstijgt creativiteit zoals dit in de volksmond geïnterpreteerd wordt voor handvaardigheidslessen.

Het ontwikkelen van creativiteit spitst zich niet alleen toe op de 'creatieve' vakken zoals dramatische, kunstzinnige vorming en handvaardigheid, maar kan ook ontwikkeld worden binnen de rest van het curriculum en is dan gericht op diverse vraagstukken. Overigens is het wél zo dat creatieve denkvaardigheden nodig zijn om in de toepassing bij dramatische en kunstzinnige vorming tot een wezenlijk hoog niveau te komen.

Waar hebben we het over?

Bij creatieve denkvaardigheden gaat het om het bedenken van ideeën die nieuw en nuttig zijn in een bepaalde situatie (Bakx et al., 2020). Het aspect of de uitkomst nuttig is of niet, maakt deze definitie lastig toe te passen, want wie bepaalt of de uitkomst nuttig en dus creatief is? In andere definities worden andere accenten gelegd. Zoals het idee dat creativiteit een combinatie is van divergent denken (het vermogen om veel verschillende ideeën te bedenken) en convergent denken (het selecteren van een oplossing) (Haakma et al., 2022).

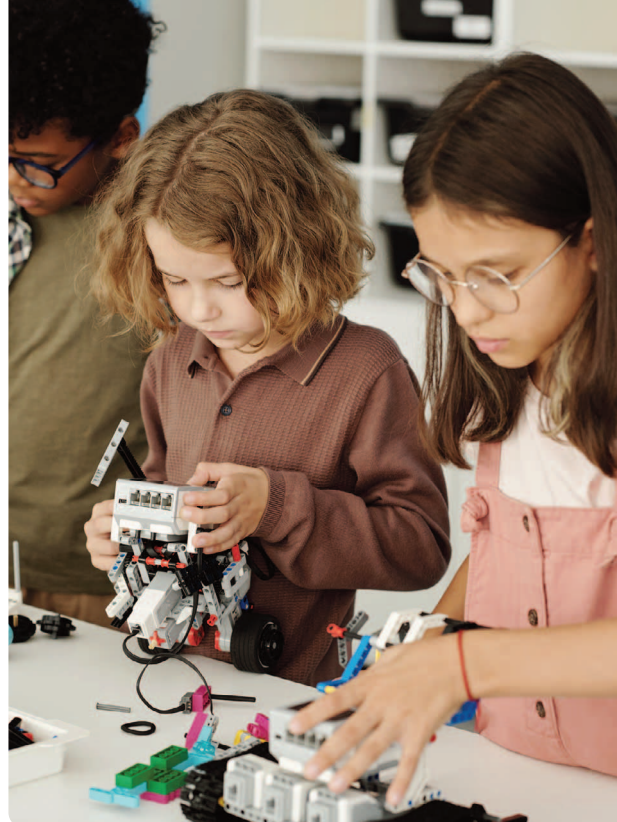
In het onderwijs wordt de taxonomie van Bloom vaak gebruikt als vehikel om het creatief denken bij leerlingen

te stimuleren. Mensen die op internet niet verder dan hun neus lang is rondkijken, vinden allemaal afbeeldingen van Blooms taxonomie in de vorm van een piramide. In deze afbeeldingen wordt creativiteit veelal weergegeven als de hoogst mogelijke denkvaardigheid in een piramide van andere denkvaardigheden. De afbeelding van de piramide suggereert dan ten onrechte dat het een opzichzelfstaande denkvaardigheid is. Maar niets is minder waar. Creativiteit wordt eigenlijk in alle definities gezien als de uitkomst van meerdere samenhangende factoren. Van der Kooij (2013) verwijst bijvoorbeeld naar zes factoren die beschreven zijn door Sternberg en Lubart: Intelligentie, Kennis, Persoonlijkheid, Motivatie, Omgeving én Denkstijl, waar het denken dus opnieuw een vaardigheid is om uiteindelijk tot een creatieve uitkomst te komen die vernieuwend is en nuttig. Marzano en Kendall (2007) beschrijven in hun taxonomie een even complexe samenhang van denkvaardigheden die alleen in onderlinge interactie leiden tot creatieve uitkomsten.

“ IN HET (BASIS)ONDERWIJS
ZIEN WE VOORAL CREATIVITEIT
MET EEN KLEINE ‘C’
ONDER LEERLINGEN. ”

Een grote en een kleine c

Csikszentmihalyi (1996) onderscheidt creativiteit met een ‘kleine c’ en met een ‘grote C’. In het (basis)onderwijs zien we vooral creativiteit met een ‘kleine c’ onder leerlingen. In dat geval bedenken leerlingen voor hun leeftijdsgroep of kennis- en

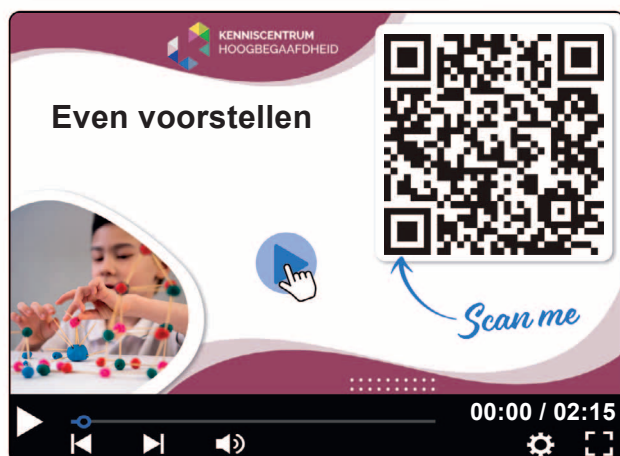
vaardigheidsniveau ongebruikelijke oplossingen voor (denk)problemen waarmee zij geconfronteerd worden. In verhouding tot de andere leerlingen om hen heen zijn de ideeën en oplossingen dan vernieuwend, maar dat hoeven ze nog niet te zijn in verhouding tot wat er verder in de wereld al is bedacht. Bij creativiteit met een ‘grote C’ gaat het om echt vernieuwende ideeën voor het domein of het ‘veld’ waarin het (denk)probleem een rol speelt, die dus nog echt door niemand bedacht zijn en die de ontwikkelingen in dat veld weer naar een volgend niveau brengen.

Een punt van discussie

In het huidige onderwijs zijn executieve vaardigheden een hot topic. Dat is begrijpelijk, want die eerdergenoemde vaardigheden voor de 21ste eeuw doen daar een sterk beroep op. Ze vragen dat mensen zelfsturende, samenwerkende teamspelers worden. Dat vraagt dat we allemaal leren om dominante responsen onder controle te houden, dat we nieuwe informatie snel waarnemen en updaten en dat we vervolgens ook nog eens flexibel ons eigen gedrag bijsturen als uit de

Creativiteit begeleiden

Marianne Rietveld werkt als specialist begaafdheid vanuit haar bedrijf De WijsWijzer. In haar begeleiding speelt de zijnskant van hoogbegaafdheid een grote rol. Het is haar missie om te kijken wat er achter gedrag schuilt.

nieuwe informatie blijkt dat dit handiger is. Op zich allemaal functionele vaardigheden die ook nodig zijn om tot creatieve uitingen te komen. Goede executieve vaardigheden blijken daarbij een degelijke voorspeller van schoolsucces te zijn (Kornmann et al., 2015). Scholen zetten daarom sterk in op het ontwikkelen van de concrete executieve vaardigheden. We mogen echter niet vergeten dat creativiteit van ons brein vraagt dat we wél om ons heen blijven kijken. Creativiteit kan nooit ontstaan als we kinderen niet leren om een balans te vinden tussen volgehouden aandacht, doelgericht gedrag en gewoon mogen afdwalen en om je heen kijken. Als we ze niet leren om (eigen) oplossingen vanuit meerdere perspectieven te bekijken, dan blijven ze doen wat ze deden en verandert er niets, zelfs creativiteit met een kleine 'c' lijkt dan verder weg dan ooit. Als we ze niet leren dat 'SMART denken' alleen leidt tot voorspelbare oplossingen en aanpakken terwijl er iets anders nodig is (durven dromen en risico's nemen), dan gooien we het kind met het badwater weg. SMART denken heb je nodig om effectieve handige stappen in de uitvoering te zetten. Maar creatieve oplossingen vergen ook grote 'dromen'. Timmer dus vooral niet het hele onderwijs dicht met een te rigide toepassing van executieve vaardigheden.

Inhoud van deze brochure

In deze brochure legt Minka Dumont uit hoe creativiteit en creatieve denkvaardigheden een rol spelen in het onderwijs en wat dit kan betekenen voor het onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen. Ze gaat in op verschillende aspecten van creativiteit en geeft heel veel verschillende tips voor leraren en kinderen hoe die denk-

ALS REDACTIE HOPEN WE DAT JIJ
ALS JE DEZE BROCHURE LEEST, DE
INTERVIEWS HOORT EN DE WEBINARS
BEKIJKT, GEÏNSPIREERD RAAKT
OM DINGEN IN JE EIGEN
GROEP TE PROBEREN.

vaardigheden gestimuleerd kunnen worden in het onderwijs van alledag.

Martin van Rooij interviewde voor ons weer verschillende leraren en onderwijsbegeleiders over de manier waarop zij in hun dagelijkse praktijk de creatieve denkvaardigheden van begaafde leerlingen terugzien. Deze keer hebben we geen deepdives opgenomen, maar hebben we een link opgenomen naar twee van onze webinars die over creativiteit gaan. Dr. Denise Fleith is president van de World Council for Gifted and Talented Children. Als wetenschapper houdt zij

zich onder andere bezig met onderzoek naar creativiteit en (hoog)begaafdheid.

David van der Kooij schreef samen met Anouk Wissink een prachtig boek over het ontwikkelen van creatieve denkvaardigheden in het onderwijs (*Het ideeëntoestel*). Anouk Wissink laat in haar webinar zien hoe álle leerlingen in je groep kunnen profiteren van opdrachten die creatieve denkvaardigheden stimuleren.

Als redactie hopen we dat jij als je deze brochure leest, de interviews hoort en de webinars bekijkt, geïnspireerd raakt om dingen in je eigen groep te proberen en die activiteiten voor al je leerlingen toegankelijk maakt. Creatieve denkvaardigheden zijn net als begrijpend lezen in al ons denken verweven en worden niet ontwikkeld als je gedurende drie maanden een uurtje per week een les hierover inroostert. Elke les de kans aangrijpen om ook deze denkvaardigheden in te zetten leidt tot prachtige denkers.

Verwijzingen

- Bakx, A., Samsen-Bronsveld, E., & Hoogeveen, L. (2020). *Top 20 principes uit de psychologie voor het onderwijs aan en het leren van creatieve, getalenteerde en begaafde leerlingen van de voor- en vroegschoolse educatie, het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs*. Radboud Universiteit en Point. Vertaling van: American Psychological Association, Center for Psychology in Schools and Education. (2017), *Top 20 principles from psychology for preK–12 creative, talented, and gifted students' teaching and learning*. Beschikbaar via: <http://www.apa.org/ed/schools/teaching-learning/top-twentyprinciples.aspx>
- Csikzentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. HarperCollins.
- Haakma, I., Pauwels, H., Steenbeek, H.W., & Bisschop Boele, E.H. (2022). *Een (school)brede benadering voor het bevorderen van creatief denken*. Hanzehogeschool Groningen. NRO-Overzichtsstudies.
- Kornmann, J., Zettler, I., Kammerer, Y., Gerjets, P., & Trautwein, U. (2015). What characterizes children nominated as gifted learners? A closer consideration of working memory and intelligence. *High Ability Studies*, 26(1), 75-92. doi:10.1080/13598139.2015.1033513
- Marzano, R.J., & Kendall, J.S. (2007). *The New Taxonomy of Educational Objectives*. Corwin Press.
- Sternberg, R.J. (2002). *Succesvolle intelligentie. Hoe praktische en creatieve intelligentie succes bepalen*. Swets & Zeitlinger.
- Van der Kooij, D. (2013). *Het Grote Vindingrijkboek*. Leuker.nu.
- Van der Kooij, D., & Wissink, A. (2015). *Het ideeëntoestel*. Leuker.nu.
- Voogt, J., & Pareja Roblin, N. (2010). *Discussienota 21st Century Skills*. Universiteit Twente.

Creativiteit in het onderwijs: een bron van groei en ontdekking

Minka Dumont

“Muze, bezing voor mij de man ...”, zo begon Homerus zijn *Odyssee*. Zoekend naar inspiratie riep hij de muzen aan om hem zijn creatieve meesterwerk in te fluisteren. Waar inspiratie en creativiteit vandaan komen, daarover verschillen de meningen. J.K. Rowling, schrijfster van de Harry Potter-boeken, zegt dat het idee voor de boeken tijdens een lange treinrit naar huis ‘plotseling’ in haar hoofd ontstond. Lionel Richie, zanger/tekstschrijver, ziet God als zijn hulpje bij het schrijven van zijn liedteksten.

Creativiteit ligt aan de basis van elke vernieuwing. Het is het essentiële hulpmiddel van de ondernemer, de onderzoeker, de artiest en van eenieder van wie vernieuwende, originele inzichten verwacht worden. Bij elke vernieuwing of uitvinding heeft een creatief proces plaatsgevonden. De katalysator voor elke vooruitgang in de maatschappij is de creatieve, vindingrijke geest.

Creativiteit, en het ontwikkelen daarvan, is dus erg belangrijk. Vreemd genoeg wordt daar in ons onderwijs niet veel aandacht aan besteed. De vakleraren tekenen, muziek en handenarbeid zijn, in bijna het gehele basis-onderwijs, wegbezuinigd, maar ook het creatieve denken, het op een creatieve manier op zoek gaan naar oplossingen voor problemen, het stimuleren van creatieve, vernieuwende, eigen ideeën van kinderen, krijgt in het hedendaagse onderwijs maar weinig aandacht. En dat terwijl het juist zo leuk kan zijn kinderen te stimuleren verder te denken dan ‘het geijkte’, ‘het bekende’.

Wat is creatief denken?

Creatief denken is het vermogen om nieuwe, originele ideeën te bedenken en bestaande concepten op een unieke manier te combineren. Het gaat om het doorbreken van vaste denkpatronen en het verkennen van meerdere oplossingen voor een probleem (Drapeau, 2014). Volgens Runco (2017) is creativiteit niet alleen een vaardigheid, maar ook een mindset die nieuwsgierigheid, flexibiliteit en durf vereist. Het is een proces dat zowel divergent denken (verkenning van mogelijkheden) als convergent denken (selecteren van de beste oplossing) omvat.

Download de pdf

met regels en strategieën voor
**divergent en
convergent denken**

Wat zijn voorbeelden van modellen van creativiteit?

**Design Thinking:
probleemoplossend
ontwerpen in de klas**

Design Thinking is een aanpak waarbij leraren en leerlingen samen op een creatieve manier problemen verkennen

en praktische oplossingen ontwerpen (Lewrick et al., 2018). Dit proces is vooral waardevol in het onderwijs en in de plusklas, omdat het kinderen stimuleert om kritisch te denken, samen te werken en te experimenteren.

Design Thinking bestaat uit vijf stappen: empathie, definiëren, ideeën genereren, prototypen en testen. Bij de eerste stap, empathie, verplaats je je in degene voor wie je het probleem oplost. Bijvoorbeeld: wat hebben leerlingen nodig om zich prettiger te voelen op het schoolplein? Vervolgens definieer je het probleem helder, zodat je weet waar je op focust. Daarna begint de creatieve fase: brainstormen zonder remmen. Geen idee is te gek. Dan maak je een prototype, bijvoorbeeld een maquette of schets. Tot slot test je de oplossing in de praktijk en pas je deze waar nodig aan.

Voor leraren betekent dit dat ze kinderen leren dat falen mag, omdat elke mislukking leidt tot nieuwe inzichten. Design Thinking is niet alleen geschikt voor techniek of kunst, maar past in alle vakken. Leerlingen ervaren eigenaarschap over hun leerproces en ontwikkelen doorzettingsvermogen (Lewrick et al., 2018).

**Creatieve
denkvaardigheden:
ontwikkelen van creatief denken**

Paul Torrance, vaak gezien als de 'vader van de creativiteit', identificeerde vier creatieve denkvaardigheden die helpen bij het ontwikkelen van creatief denken in de klas. Zijn onderzoek toont aan dat deze vaardigheden zowel aangeleerd als beoordeeld kunnen worden (Runco, 2017).

De eerste vaardigheid is **vloeïendheid** (fluency). Dit is het vermogen om veel verschillende ideeën te genereren. Hoe meer, hoe beter. Leraren kunnen dit stimuleren door kinderen bijvoorbeeld te vragen: “Bedenk zoveel mogelijk manieren om een boek te gebruiken die niets met lezen te maken hebben.” Door die kwantiteit aan ideeën los te krijgen, gaan kinderen voorbij het eerste voor de hand liggende antwoord.

De tweede vaardigheid is **flexibiliteit** (flexibility). Dit draait om het vermogen om vanuit verschillende invalshoeken te denken. Leraren kunnen dit aanmoedigen door kinderen uit te dagen: “Bedenk vijf manieren om naar school te komen zonder fiets of auto.” Kinderen leren zo schakelen tussen perspectieven en hun denkpatronen te doorbreken.

Originaliteit (originality) is de derde vaardigheid. Het gaat hier om het verzinnen van unieke, verrassende ideeën. Leraren kunnen kinderen bijvoorbeeld laten bedenken: “Ontwerp een huis voor een dier dat nog niet bestaat.” Juist door te zoeken naar ongewone oplossingen, ontwikkelen kinderen hun originele denkvermogen.

De vierde vaardigheid is **uitwerking** (elaboration). Dit is het toevoegen van details en het verder ontwikkelen van een idee. Als een kind een vliegende auto bedenkt, kun je als leraar doorvragen: “Hoe werkt dat precies? Hoe blijft hij in de lucht? Wat gebeurt er als het regent?” Kinderen leren zo een idee concreter en rijker te maken.

Lateraal denken sluit goed aan bij deze creatieve vaardigheden. Edward de Bono, bekend van de ‘zes denkhoeden’, introdu-

ceerde dit begrip als een manier om problemen op een nieuwe, ongewone manier te bekijken. Leraren kunnen dit stimuleren door vragen te stellen als: “Wat als zwaartekracht ineens verdwijnt?” of “Hoe zou een mier dit probleem oplossen?”

Lateraal denken gaat verder dan alleen het genereren van ideeën; het vraagt ook om bepaalde houdingen (De Bono, 2009). De Bono onderscheidt vier affectieve (emotionele) vaardigheden die creatief denken ondersteunen:

- **Nieuwsgierigheid:** Durf vragen te stellen en verwonder je.
- **Complexiteit:** Zoek niet meteen naar de gemakkelijkste oplossing, maar verken ook moeilijke alternatieven.
- **Risico nemen:** Sta open voor het maken van fouten. Creativiteit gedijt bij experimenteren.
- **Verbeeldingskracht:** Durf te dromen en stel je de meest wonderlijke situaties voor.

Download de Activiteitenplanner

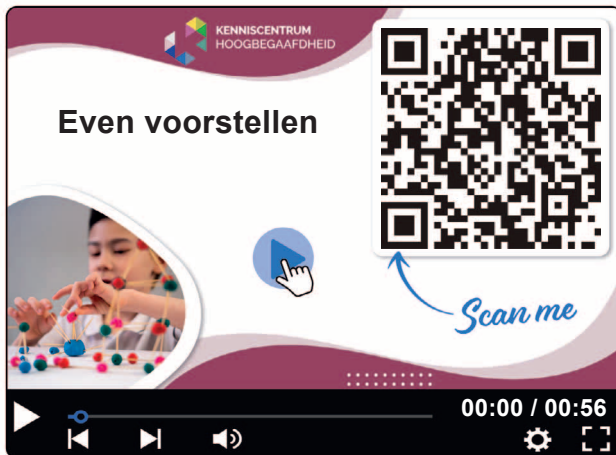
en ga met je klas aan de slag met het ontwikkelen van **creatieve vaardigheden en lateraal denken**

Wanneer leraren deze denk- en houdingsvaardigheden bewust inzetten, ontstaat een rijke voedingsbodem voor creatief

Creativiteit in het onderwijs

Ronia Hitipeuw is specialist begaafdheid, theaterdocent en eigenaar van Odysseus Talentbegeleiding. Haar drie kinderen volgen voltijds hoogbegaafdheidsonderwijs.

denken in de klas. Kinderen leren niet alleen om probleemoplossend te denken, maar ook om met onzekerheid om te gaan, fouten te omarmen en hun verbeelding in te zetten als krachtbron.

bij het oplossen van complexe vraagstukken door creatief en gestructureerd te denken. Deze aanpak is goed bruikbaar in het onderwijs, vooral bij projectmatig werken en onderzoekend leren.

Creative Problem Solving: oplossen van complexe vraagstukken

Creative Problem Solving (CPS) (Wilson & Wing Jan, 2009) is een methode die helpt

CPS kent zes stappen:

1. Probleem verkennen
2. Gegevens verzamelen
3. Probleemdefinitie aanscherpen
4. Ideeën genereren
5. Oplossingen selecteren en uitwerken
6. Actieplan opstellen

Tips voor op **SCHOOL**: CREATIEF DENKEN BIJ KINDEREN STIMULEREN

Over de auteur

Minka Dumont

1. Stel vragen waar geen vast antwoord op is.

In plaats van te vragen “Wat is het juiste antwoord?”, kun je vragen: “Wat zijn drie verschillende manieren om dit op te lossen?” Of: “Hoe zou een dier dit probleem aanpakken?” Bijvoorbeeld: “Hoe zou een eekhoorn een brug bouwen?” Zulke vragen zetten kinderen aan het denken en laten zien dat er vaak meer oplossingen zijn.

2. Laat kinderen zelf problemen bedenken én oplossen.

Vraag niet altijd: “Hoe los je dit op?”, maar ook: “Welk probleem zie jij om je heen dat je zou willen oplossen?” Bijvoorbeeld: “Wat vind je lastig op het schoolplein? Hoe zou je dat anders kunnen maken?” Zo leren kinderen om zelf situaties te onderzoeken en creatief oplossingen te verzinnen.

3. Moedig gekke ideeën aan.

Als een kind zegt dat een auto op bananenschillen kan rijden, zeg dan niet meteen: “Dat kan niet”, maar vraag: “Hoe zou dat werken?” Gekke ideeën zijn vaak het begin van briljante oplossingen. Lachen mag, maar neem het idee wel serieus.

4. Maak van fouten iets leuks.

Laat zien dat fouten maken erbij hoort. Deel ook je eigen ‘blunders’. Zeg bijvoorbeeld: “Ik probeerde thuis een taart te bakken, maar hij werd keihard. Toen heb ik er koekjes van gemaakt!” Zo leren kinderen dat mislukken niet erg is en dat je er juist iets nieuws van kunt maken.

5. Geef ruimte voor ‘wat-als’-vragen.

Kinderen zijn dol op fantaseren. Gebruik dat! Stel vragen als: “Wat als mensen vleugels hadden?” of “Wat als alles van chocola was gemaakt?” Zulke vragen prikkelen hun verbeelding en dagen uit tot originele ideeën.

6. Laat kinderen zelf kiezen hoe ze iets doen.

Moeten ze iets leren over water? Geef ze de keuze: een tekening maken, een proefje doen, een stripverhaal verzinnen of een bouwwerk maken. Door kinderen zelf te laten kiezen hoe ze leren, voelen ze zich vrijer en creatiever.

7. Werk samen en deel ideeën.

Laat kinderen in groepjes brainstormen. Bijvoorbeeld: “Bedenk samen een speeltuin die nog niemand ooit heeft gezien.” Vaak komen ze samen tot de leukste vondsten, zoals een schommel die ook popcorn maakt.

Leraren kunnen CPS inzetten bij vraagstukken zoals ‘Hoe maken we de school duurzamer?’ Door kinderen eerst breed te laten verkennen en daarna stapsgewijs naar een oplossing toe te werken, ontwikkelen zij zowel hun analytische als hun creatieve denkvaardigheden.

Een belangrijk kenmerk van CPS is dat het divergent en convergent denken combineert: eerst veel opties bedenken, daarna kritisch kiezen. Dit voorkomt dat kinderen te snel in de ‘dat werkt toch niet’-modus schieten.

Creativiteit stimuleren in de klas is niet altijd eenvoudig. Soms heb je als leerkracht het gevoel dat je ideeën op zijn of merk je dat kinderen steeds hetzelfde doen. Juist dan kan de Creativity Roadmap van Patti Drapeau houvast bieden (Drapeau, 2014). Dit model helpt je bij het vormgeven van lessen waarin creatief denken vanzelfsprekend wordt. De routekaart biedt vier verschillende ‘wegen’ die je kunt bewandelen om kinderen uit te dagen hun creatieve vermogens te ontwikkelen: creatieve taal, creatieve strategieën, creatieve producten en creatief problemen oplossen.

1. Creatieve taal:

woorden die de verbeelding prikkelen
Woorden doen ertoe. Hoe je een opdracht formuleert, bepaalt vaak hoe vrij kinderen zich voelen om te denken. Creatieve taal zet aan tot ontdekken. Werkwoorden als “bedenk”, “ontwerp” of “fantaseer” nodigen uit om verder te

denken. Stel vragen als: “Wat als dieren konden praten?” of “Hoe zou een speeltuin eruitzien als je kunt vliegen?” Je zult merken dat kinderen meteen anders reageren dan bij een opdracht als “Maak een tekening van een speeltuin”. Door taal bewust in te zetten, open je de deur naar nieuwe werelden.

2. Creatieve strategieën:

denkstappen naar nieuwe ideeën

Soms hebben kinderen een duwtje nodig om verder te denken dan het eerste idee. Creatieve strategieën helpen daarbij. Denk aan brainstormsessies waarin geen idee te gek is, of mindmapping waarbij kinderen visueel hun gedachten ordenen. Ook denktools zoals de denksleutels (bijvoorbeeld: “Wat zou er gebeuren als ...?”) geven richting. Stel je voor: je vraagt kinderen hoe je een klaslokaal kunt veranderen zodat leren leuker wordt. Zonder strategieën blijven ze hangen bij “meer posters” of “een relaxhoekje”. Met bijvoorbeeld de opdracht “Bedenk iets wat nog nooit iemand in een klas heeft gezien”, ontstaan er ineens hangmatten aan het plafond of klasdieren die tips geven bij rekenen.

3. Creatieve producten:

maak iets nieuws

Creativiteit komt pas echt tot leven als kinderen iets kunnen maken. Het gaat hierbij niet om het mooiste knutselwerk, maar om het proces van denken, ontwerpen en proberen. Laat kinderen bijvoorbeeld een ‘droomschool’ bouwen met karton, of vraag ze een duurzame waterfles te ontwerpen. Ze leren niet alleen nadenken over hun

idee, maar ook hoe ze het kunnen realiseren. Een toneelstuk over een klimaatprobleem, een opstel geschreven door de ogen van een boom – het zijn producten waarin kinderen hun creatief denken kwijt kunnen.

4. Creatief problemen oplossen:

van vraagstuk naar oplossing

Soms sta je voor echte problemen, in de klas of daarbuiten. Hoe maken we ons schoolplein veiliger? Hoe zorgen we dat iedereen mee kan doen met gym? Creatief problemen oplossen helpt kinderen stap voor stap te zoeken naar oplossingen. Eerst verkennen ze het probleem, daarna verzinnen ze

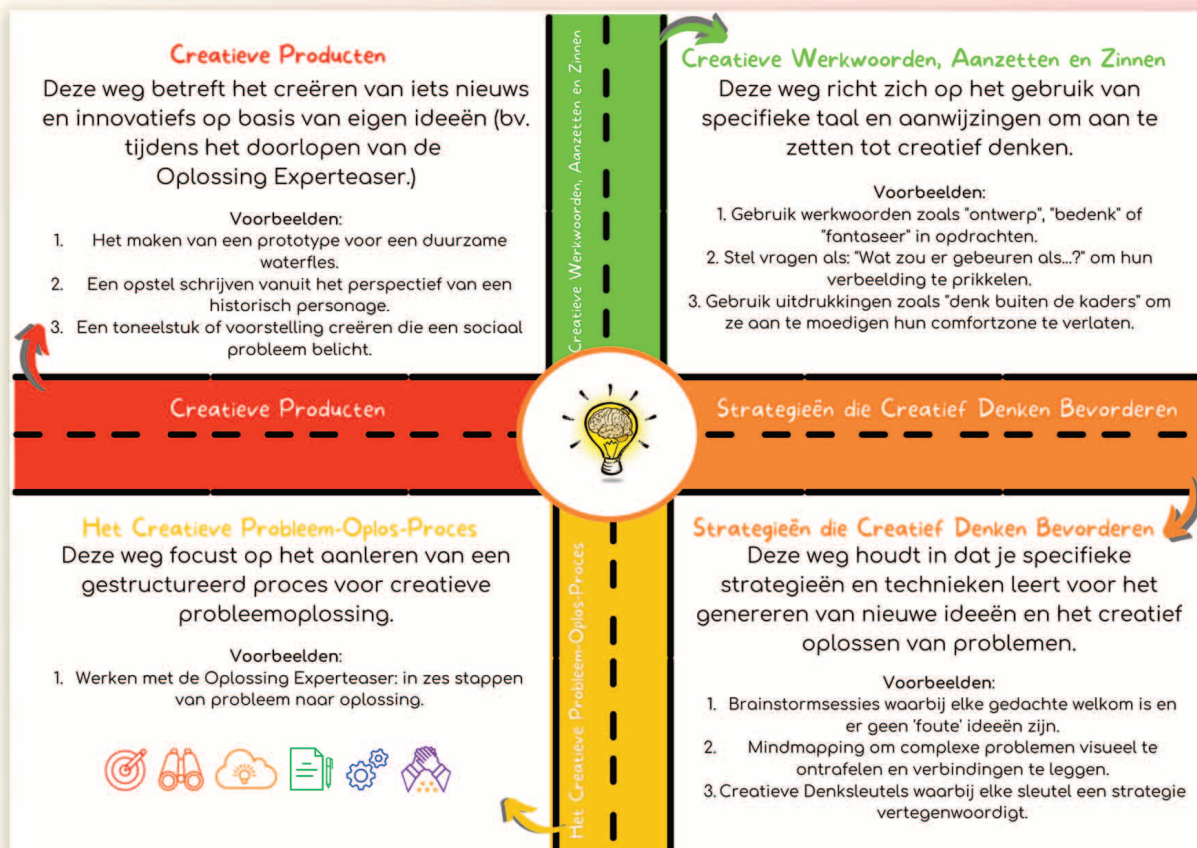
oplossingen, werken er één uit en testen die in de praktijk. Dit proces leert kinderen dat fouten maken mag, omdat elk idee je weer verder brengt.

De Creativity Roadmap biedt zo vier paden naar creativiteit. Door deze bewust in te zetten, geef je kinderen niet alleen ruimte voor hun fantasie, maar leer je hun ook dat creatief denken te trainen is.

**Vier lenzen van vernieuwing:
anders naar problemen kijken**

De Four Lenses of Innovation van Gibson (Gibson, 2015) helpen leraren en kinde-

ROUTEPLANNER CREATIVITEIT

De Creativity Roadmap, ofwel de Routeplanner Creativiteit (Drapeau, 2014).

ren om creativiteit te stimuleren door anders naar problemen te kijken. Het model omvat vier denklensen:

- **Gangbare opvattingen ter discussie stellen.** Bijvoorbeeld: waarom hebben stoelen vier poten? Kan het ook anders?
- **Inspelen op ontwikkelingen.** Wat kunnen we met zonne-energie in onze buurt?
- **Slim gebruikmaken van bestaande middelen.** Kunnen we van oude fietsonderdelen iets nieuws maken?
- **Behoeften begrijpen.** Waarom zijn er geen speeltoestellen voor kinderen die slecht ter been zijn?

Deze lenzen helpen kinderen om flexibeler te denken. Door vragen te stellen en vanuit verschillende invalshoeken te kijken, ontdekken ze dat creativiteit vaak ontstaat uit het slim combineren van bestaande ideeën.

Download

het overzicht met
theorieën over creativiteit

Tien dingen die creatieve mensen anders doen

Creatieve mensen doen een heleboel dingen nèt een beetje anders. Ze kijken op een frisse manier naar de wereld, durven te spelen met ideeën en laten zich niet snel tegenhouden. In het boek *Wired to Create* van Kaufman en Gregoire (2015) worden tien eigenschappen beschreven die creatieve mensen vaak hebben.

Vervolg tips: Creatief denken bij kinderen stimuleren

8. Zorg voor veel verschillende materialen.

Een klas vol stiften, wc-rollen, klei, tape, dozen, knopen en stoffen nodigt uit tot experimenteren. Als een kind van rietjes een robot probeert te maken, juich dat dan toe. Hoe meer verschillende materialen, hoe meer mogelijkheden.

9. Verander de klas zo nu en dan.

Zet de tafels eens anders, maak een bouwhoek, leg kussens op de grond of hang een waslijn op voor ideeën. Een andere omgeving zorgt voor een frisse blik. Kinderen gaan vaak anders denken als ze ook anders zitten of werken.

10. Vier originele oplossingen.

Waarderen is belangrijk. Zeg niet alleen: "Goed gedaan", maar benoem wat creatief was. Stel dat een kind een regenjas ontwerpt met ingebouwde zonnecellen én paraplu-arm, zodat je altijd droog blijft en je telefoon oplaadt terwijl je wandelt – dat is toch geweldig! Laat de hele klas zien hoe zo'n idee ontstond. Hang het ontwerp op of doe een 'Gekke Ideeën Show' waarbij iedereen zijn gekste, slimste of grappigste uitvinding presenteert. Dat geeft kinderen het gevoel dat hun creatieve sprongen echt iets waard zijn.

10 eigenschappen van creatieve mensen

1. Ze spelen als kinderen.

Creatieve mensen zijn niet bang om te spelen. Ze bouwen hutten van dekens, doen alsof ze een piraat zijn of verzinnen verhalen over pratende huisdieren. Ook als ze volwassen zijn, blijven ze die speelse houding houden. Een programmeur die speelt met code om iets grappigs te maken, of een kunstenaar die zomaar begint te kliederen, laat dit zien.

2. Ze zijn gepassioneerd.

Als iets hen boeit, dan gáán ze ervoor. Of het nu het bouwen van een boomhut is, of het maken van een app – ze stoppen pas als het af is. Die passie zorgt ervoor dat ze doorzetten, ook als het lastig wordt.

3. Ze dagdromen lekker vaak.

Creatieve geesten laten hun gedachten vaak dwalen. Terwijl ze in de rij staan bij de kassa, bedenken ze hoe ze een snoepautomaat zouden ombouwen tot een raketlanceerder. Dagdromen helpt om nieuwe ideeën te krijgen.

4. Ze vinden alleen zijn niet erg.

Soms is het fijn om even geen mensen om je heen te hebben. Creatieve mensen trekken zich graag terug om te knutselen, schrijven of gewoon na te denken. Alleen zijn geeft rust en ruimte voor nieuwe plannen.

5. Ze luisteren naar hun gevoel.

Vaak voelen creatieve mensen aan dat iets goed is, zonder precies te weten waarom. Dat innerlijke stemmetje zegt: "Maak die tekening met groene bomen, maar ook paarse wolken."

Ze vertrouwen op hun intuïtie en volgen die.

6. Ze staan open voor alles.

Creatieve mensen zeggen vaak: "Waarom niet?" Ze zijn nieuwsgierig en proberen nieuwe dingen. Een kind dat spaghetti met pindakaas wil proberen? Gewoon doen! Openstaan voor gekke combinaties brengt soms de beste ideeën.

7. Ze kunnen goed opletten én dromen tegelijk.

Soms zijn ze heel gefocust, en soms dwalen ze af. Die balans tussen aandacht en loslaten helpt hen juist. Een uitvinder kan uren gefocust schroeven draaien, maar later onder de douche ineens dé oplossing krijgen.

8. Ze zijn gevoelig.

Creatieve mensen voelen de wereld vaak intenser. Muziek kan hen tot tranen toe raken, of ze merken sneller op dat iemand verdrietig is. Die gevoeligheid helpt hen om kunst te maken die anderen ook raakt.

9. Ze maken iets moois van tegenslag.

Als iets tegenzit, maken creatieve mensen er vaak iets van. Een kind dat zijn zandkasteel kapot ziet gaan, verzint misschien meteen een vulkaan van het overgebleven hoopje. Ze leren van problemen en zien er kansen in.

10. Ze denken net even anders.

Wat voor anderen raar lijkt, is voor creatieve mensen juist logisch. Ze denken buiten de lijntjes. Een stoel hoeft niet altijd vier poten te hebben – waarom geen schommelstoel op wieltjes?

Mensen met ervaring in het werken met kinderen met kenmerken van begaafdheid zal deze lijst erg bekend voorkomen. Alle tien de punten zijn ook kenmerkend voor begaafdheid (Heylighen, 2007; Kaufman & Gregoire, 2015). Dit betekent dat je als leraar deze eigenschappen ook goed kunt gebruiken als je bij een kind op zoek gaat naar indicaties van begaafdheid.

Waarom is creatief denken belangrijk?

Creatief denken is essentieel in een wereld die snel verandert. Het helpt kinderen om problemen op te lossen, innovatieve oplossingen te bedenken en zich aan te passen aan nieuwe situaties. Voor kinderen met kenmerken van begaafdheid is creatief denken extra belangrijk omdat zij vaak complexe vraagstukken tegenkomen die buiten de standaard lesstof vallen. Volgens onderzoek van Gajda et al. (2017) stimuleert creativiteit niet alleen intellectuele groei, maar ook emotionele veerkracht en zelf-expressie. Het biedt deze kinderen een uitlaatklep voor hun intense nieuwsgierigheid en helpt hen om hun unieke perspectieven te ontwikkelen.

Wired to create

Kinderen met kenmerken van begaafdheid beschikken over een uitzonderlijk creatief denkvermogen en ervaren de wereld op een zeer intense manier. Dit komt door de manier waarop hun brein informatie verwerkt. Volgens Francis Heylighen (2007) hebben deze kinderen een grotere 'diepte van kennisverwerking', wat betekent dat hun hersenen meer associaties tegelijkertijd activeren dan bij andere kinderen gebeurt. Hierdoor kunnen ze verbanden leggen tussen ogenschijnlijk

niet-gerelateerde concepten, wat leidt tot originele en innovatieve ideeën. Hun creativiteit uit zich in het bedenken van ongebruikelijke oplossingen en het bekijken van problemen vanuit unieke invalshoeken.

Daarnaast zijn deze kinderen vaak zeer intens (Heylighen, 2007) in hun waarnemingen en emoties. Hun brein verwerkt prikkels diepgaander, waardoor ze meer details opmerken en sterker reageren op hun omgeving. Dit kan zich uiten in een scherp observatievermogen, een rijke verbeelding en een diepgaande emotionele beleving. Ze voelen emoties zoals blijdschap, verdriet of frustratie vaak heftiger dan andere kinderen. Deze intensiteit maakt hen ook gevoeliger voor veranderingen in hun omgeving, wat zowel een kracht als een uitdaging kan zijn.

KINDEREN MET KENMERKEN
VAN BEGAAFDHEID STREVEN NAAR
'FLOW', EEN STAAT VAN DIEPE
BETROKKENHEID WAARBIJ ZE
VOLLEDIG OPGAAN IN EEN TAAK.

De combinatie van creativiteit en intensiteit wordt verder verklaard door hun motivatie om uitdagingen aan te gaan. Kinderen met kenmerken van begaafdheid streven naar 'flow', een staat van diepe betrokkenheid waarbij ze volledig opgaan in een taak. Dit stimuleert hun creativiteit en zorgt ervoor dat ze complexe problemen met veel energie en

Motivatatie bevorderen in het vo in Vlaanderen door creatief denken

Sven Verhoeven woont en werkt in Antwerpen en geeft wetenschappelijke vakken op het middelbaar onderwijs (vo) aan leerlingen van 12 t/m 14 jaar. Hij volgde in Nederland de master Educational Needs.

doorzettingsvermogen aanpakken. Kortom, hun unieke brein, intense waarnemingen en sterke motivatie maken hen tot creatieve denkers die de wereld op een bijzondere manier ervaren (Csikszentmihalyi, 1990; Heylighen, 2007).

Hoe kunnen leraren creatief denken herkennen bij kinderen?

Creatief denken herkennen in de klas is als het spotten van kleine vonkjes die kunnen uitgroeien tot een groot vuur. Het is geen kwestie van een kant-en-klaar lijstje afvinken, maar eerder een alert oog hebben voor subtiele signalen. Volgens Kaufman, Plucker en Baer (2008) is creatief denken niet alleen het produceren van mooie tekeningen of het schrijven van een fantasierijk verhaal, maar vooral zichtbaar in hoe kinderen denken, problemen aanpakken en hun omgeving benaderen. Een van de bekendste manieren waarop creatief denken zich uit, is via **divergent denken**: het vermogen om meerdere oplossingen te bedenken voor een probleem (Runco, 2017). Dit zie je bijvoorbeeld wanneer een kind tijdens een opdracht ‘bouw een brug’ niet alleen blokken stapelt, maar ook klei gebruikt om extra stevigheid te creëren. Zulke originele oplossingen zijn vaak een eerste teken van creatief denken.

Daarnaast valt creatief denken op door **flexibiliteit**: kinderen die gemakkelijk schakelen tussen ideeën of die nieuwe functies bedenken voor alledaagse voorwerpen. Een kind dat een lege wc-rol omtovert tot een verrekijker én daarna als koker voor knikkers gebruikt, toont deze flexibiliteit (Guilford, 1967; Kaufman et al., 2008).

Ook zie je creatief denken in **nieuwsgierigheid**. Kinderen die veel vragen stellen, niet tevreden zijn met eenvoudige antwoorden en steeds dieper willen graven, hebben vaak een creatieve geest (Beghetto & Kaufman, 2014). Let op het kind dat blijft vragen: “Maar waarom doet een spin dat zo? En wat als de regen de spin wegspoelt?”

Soms komt creatief denken juist tot uiting in **doorzettingsvermogen** en het **durven nemen van risico's**. Creatieve kinderen geven niet snel op als iets niet lukt. Ze experimenteren, falen, proberen opnieuw en vinden uiteindelijk hun eigen weg (Csikszentmihalyi, 1996). Dit zie je terug bij een kind dat keer op keer een knikkerbaan bouwt en telkens een nieuw element toevoegt om te zien hoe de knikker dan rolt.

Tot slot: creatief denken is ook zichtbaar in **humor**. Kinderen die op een speelse, onverwachte manier grapjes maken of situaties omdraaien, zijn vaak creatief bezig. Bijvoorbeeld het kind dat een banaan als telefoon gebruikt en een serieus gesprek voert met een ‘minister van apen’.

Herkennen van creatief denken vraagt om meer dan het beoordelen van een ingevuld werkblad. Het betekent kijken naar hoe kinderen denken, niet alleen naar wat ze produceren. Creativiteit zit vaak in het proces: het experiment, het risico, de onverwachte twist. Door alert te zijn op deze processen, ontdekken leraren het creatieve potentieel van kinderen.

Hoe ontwikkelen en leren kinderen creatief denken?

Creatief denken is een spier die je kunt trainen. Het begint vaak met nieuwsgierigheid: die twinkelende ogen van een kind dat zich afvraagt waarom de lucht blauw is of wat er gebeurt als je zand mengt met water en er een veer op legt. Die nieuwsgierigheid vormt de basis. Maar hoe zorg je er als leraar voor dat die spier blijft groeien?

Het begint allemaal met ruimte. Ruimte in het hoofd en ruimte in de klas. Kinderen hebben vrijheid nodig om te mogen ontdekken, proberen en – heel belangrijk – om fouten te mogen maken. In een klas waarin het niet erg is als iets mislukt, durven kinderen verder te denken dan het standaardantwoord. Ze verzinnen dan niet één oplossing, maar misschien wel vijf (Wilson & Wing Jan, 2009).

Daarnaast helpt het om veel vragen te stellen. Niet alleen vragen met één goed antwoord, maar juist van die vragen waar je lekker over kunt nadenken. “Hoe zou een wereld zonder zwaartekracht eruitzien?” Of: “Wat als bomen konden praten, wat zouden ze ons vertellen?” Zulke vra-

gen dagen kinderen uit om buiten de lijntjes te denken en hun verbeeldingskracht te gebruiken (Haakma et al., 2022).

Ook samenwerken is belangrijk. Als kinderen samen ideeën uitwisselen, komen ze vaak op nieuwe plannen waar ze alleen nooit op zouden zijn gekomen. In een groep ontstaat vaak die magische ‘flow’ waarin iedereen elkaar inspireert en aanvult (Heylighen, 2007). Denk maar eens aan kinderen die samen een hut bouwen. De een bedenkt een dak van lappen, de ander wil er een tunnel aan vast. Door elkaars ideeën te combineren, ontstaat iets wat ze vooraf nooit hadden kunnen bedenken.

Daarnaast hebben kinderen voorbeelden nodig. Leraren die zelf ook weleens hardop denken: “Hé, wat als we het eens zo proberen?” of “Ik weet het even niet, wat denk jij?” Kinderen zien dan dat creatief denken iets is wat iedereen kan, ook volwassenen (Wilson & Wing Jan, 2009). Tot slot: creatief denken ontwikkel je door te doen. Knippen, plakken, bouwen, tekenen, verhalen verzinnen, rollenspellen spelen. Het hoofd, de handen en het hart doen mee (Haakma et al., 2022). Een kind dat met kosteloos materiaal een machine

Tips voor **KINDEREN**: ZO LAAT JE JOUW CREATIEF DENKEN GROEIEN

Over de auteur

Minka Dumont

1. **Stel supergekke vragen (die niemand stelt!).**

Vraag jezelf dingen af waar anderen nooit over nadenken. Wat als de zon blauw was? Wat als je schoenen kon eten als je honger had? Hoe zou een fiets eruitzien als een pinguïn hem had bedacht? Hoe gekker, hoe beter! Dat soort vragen maken je hoofd los.

2. **Doe alsof je iemand anders bent.**

Speel met je fantasie. Bedenk hoe een tijger zou opruimen. Hoe zou een astronaut een verjaardag vieren? Hoe zou een spion zijn schooltas inpakken? Als je je voorstelt dat je iemand anders bent, kom je op ideeën die je zelf nooit had bedacht.

3. **Maak van een fout iets briljants.**

Mislukt je tekening? Knip hem in stukjes en maak er een monster van! Je taart is aangebrand? Verkruimel hem over ijs als 'lava-kruimels'. Fouten zijn soms het begin van je beste uitvindingen!

4. **Combineer dingen die niet bij elkaar horen.**

Wat krijg je als je een skateboard en een wc-pot samenvoegt? Of een tent en een trampoline? Teken het! Of fantaseer hoe je het zou maken. Het worden vaak de gekste, maar ook slimste dingen. Misschien wordt die wc-skate wel de uitvinding van het jaar!

5. **Doe het eens helemaal anders.**

Poets je tanden met je andere hand. Eet spaghetti met stokjes. Lees je boek achterstevoren. Als je dingen anders doet dan normaal, komen er ook in je hoofd nieuwe ideeën. Probeer het maar eens!

6. **Speel 'Wat kan dit nog meer zijn?'**

Pak een voorwerp, bijvoorbeeld een lepel. Wat kan het nog meer zijn? Een toverstaf? Een miniglijbaan voor mieren? Een schotel voor een alien? Dit spel kun je met alles doen: elastiekjes, sokken, een oude schoen ... Je leert zo anders kijken naar gewone dingen.

7. **Praat met anderen (en steel hun ideeën!).**

Samen kom je verder. Vertel je idee voor een vliegende rugzak aan een vriend(in). Die zegt misschien: "Wat als er een popcornmachine op zit?" Tada, weer een idee erbij! Bedenk samen het raarste huis, de snelste auto of het gekste dier.

Vervolg tips: Zo laat je jouw creatief denken groeien

8. Maak iets met spullen die je vindt.

Zie je takken, dopjes, touw of wc-rollen? Maak er iets van! Een boot die echt drijft, een kasteel voor je knuffels, of een robot van blikjes. Je handen laten werken, helpt je hoofd ook op gang.

9. Verzin elke dag één maf idee.

Schrijf elke dag iets op dat nog niet bestaat. Een school waar je les krijgt van robots? Een broek met ingebouwde hangmat? Of regen die naar aardbeien smaakt? Hoe vaker je dit doet, hoe beter je brein in ideeën verzinnen wordt.

10. Doe een 'kan-niet-dag'.

Kies een dag waarop niks te gek is. Alles mag. Een hut bouwen van kussens? Doen! Chocoladesoep maken? Probeer het! Een rap over broccoli verzinnen? Waarom niet! Op zo'n dag leer je je hoofd los te maken. En vaak ontdek je dat iets wat je dacht dat niet kon, toch kan!

maakt die knuffels kan sorteren, is niet alleen aan het knutselen – het is een jonge ontwerper in actie. Creatief denken leer je dus door te vragen, te proberen, samen te werken, fouten te maken en plezier te hebben. En het mooie is: elk kind heeft die creativiteit al in zich. Ze hoeft alleen maar te mogen groeien.

Wat betekent dit voor het onderwijs aan kinderen met kenmerken van begaafdheid?

De rol van de leraar

Kinderen leren creatief denken niet zo-maar vanzelf. Daar is een leraar voor nodig die niet bang is voor een beetje chaos, die durft los te laten en die ruimte geeft voor eigen ideeën. De leraar is de gids die kinderen aanmoedigt om vragen te stellen, fouten te maken en nieuwe dingen te proberen.

Een leraar die creativiteit stimuleert, stelt open vragen. Niet: "Wat is het juiste antwoord?" maar: "Welke oplossingen kun je bedenken?" Of: "Hoe zou je dit nog meer

kunnen aanpakken?" Zulke vragen zetten kinderen aan tot denken en laten zien dat er vaak meer dan één goed antwoord is (Wilson & Wing Jan, 2009). Het draait om het proces, niet alleen om het resultaat. Daarnaast is het belangrijk dat de leraar fouten verwelkomt. Wanneer een kind iets probeert dat niet lukt, is dat een kans om te leren. "Wat ging er mis? Wat zou je de volgende keer anders doen?" Kinderen leren zo dat falen niet erg is, maar juist helpt bij het vinden van nieuwe oplossingen (Kaufman et al., 2008).

Voor kinderen met kenmerken van begaafdheid is dit extra belangrijk. Zij hebben vaak snel door hoe iets werkt en kunnen daardoor verveld raken. Maar juist door hen uit te dagen met complexe, open opdrachten blijven ze betrokken. Bijvoorbeeld: "Bedenk een huis dat bestand is tegen overstromingen, maar ook energie opwekt." Dit soort opdrachten prikkelt hun creativiteit en daagt hen uit om verder te denken dan het standaardantwoord (Ekvall, 2023).

Ten slotte moet de leraar ook zelf laten zien dat hij of zij creatief durft te zijn. Doe eens iets onverwachts. Zet tafels en stoelen anders neer. Laat kinderen buiten leren. Zo zien kinderen dat anders denken mag en leuk is.

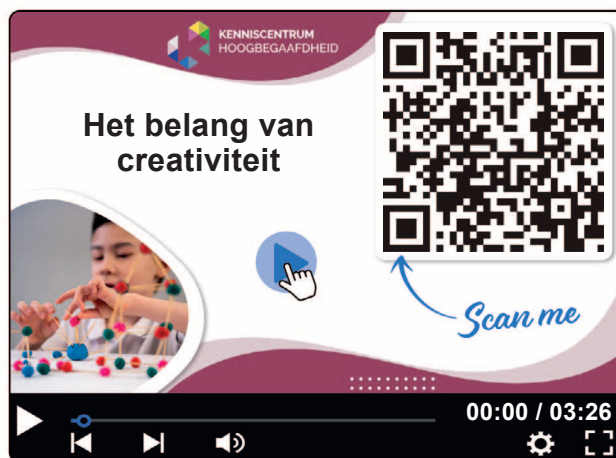
De rol van het curriculum

Een curriculum dat creatief denken stimuleert, is geen rijtje lesjes dat precies gevolgd moet worden. Het is flexibel en

biedt ruimte voor eigen inbreng. Kinderen moeten de kans krijgen om zelf na te denken, zelf te ontdekken en oplossingen te bedenken voor echte problemen. Een creatief curriculum bevat open opdrachten. Niet: "Maak deze sommen", maar: "Bedenk zelf een rekenraadsel voor je klas." Niet: "Leer deze jaartallen", maar: "Hoe zou jij een stad inrichten die overstromingen voorkomt?" Zulke opdrachten geven kinderen de kans om zelf

Creativiteit in het bovenschools aanbod

Ageeth Bos is onderwijswetenschapper en geeft al 11 jaar les in het po op het Comprix college; een arrangement voor cognitief talentvolle leerlingen.

Creatief denken en handelen

Het vermogen om nieuwe en/of ongebruikelijke maar toepasbare ideeën voor bestaande vraagstukken te vinden

Een leerling is een creatieve denker wanneer hij/zij buiten de gebaande paden kan denken, nieuwe samenhangen ziet en verschillende creatieve technieken kent en kan gebruiken. Een creatieve denker durft risico's te nemen en ziet fouten maken als een leermogelijkheid. Een creatieve leerling heeft een ondernemende en onderzoekende houding. Naast aandacht voor het vernieuwende aspect, besteedt deze leerling OOK aandacht aan de toepasbaarheid en de bruikbaarheid van zijn creatieve ideeën binnen een bepaalde context. Het creatieve vermogen van leerlingen wordt het sterkst ontwikkeld in een rijke leeromgeving waarin kinderen gestimuleerd worden om zelf oplossingen te bedenken.

Samengevat gaat creatief denken en handelen om:

- Creatief denken en handelen is een cyclisch proces en dit proces wordt in fasen doorlopen: oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren. Deze fasen zijn niet scherp gescheiden, maar lopen in elkaar over en soms door elkaar heen.
- Het creatieve proces is een afwisseling tussen divergent denken en convergent denken: divergent denken is de vaardigheid om bepaalde opdrachten van diverse kanten te onderzoeken en convergent denken is de vaardigheid om beargumenteerd naar oplossingen te zoeken.
- De centrale vaardigheid binnen deze cyclus is het reflecteren op die verschillende fasen.
- Creatief denken en handelen is steeds gekoppeld aan een context, bijvoorbeeld de context van een vak.

Leerinhouden	Fase 1	Fase 2	Fase 3
	Indicatie: onderbouw po	Indicatie: middenbouw po	Indicatie: bovenbouw po
Oriënteren <i>De leerling:</i>			
stelt zich open voor verschillende thema's, onderwerpen en vraagstukken. weet dat er verschillende creatieve denktechnieken zijn en past deze toe. reageert op een onderwerp met vrije associaties en herinneringen aan eigen ervaringen.	- probeert allerlei <u>creatieve denktechnieken</u> uit (aangereikt door de leraar). - staat open voor, neemt kennis van, praat over en reageert met associaties op verschillende thema's, onderwerpen en vraagstukken aansluitend bij de eigen omgeving.	- oefent met verschillende <u>creatieve denktechnieken</u>. - staat open voor, neemt kennis van, praat over en geeft betekenis aan en stelt vragen bij verschillende thema's, onderwerpen en vraagstukken uit de eigen leefwereld.	- past verschillende <u>creatieve denktechnieken</u> toe. - staat open voor, neemt kennis van, praat over en geeft betekenis aan en stelt vragen bij verschillende thema's, onderwerpen en vraagstukken uit de wereld. - spiegelt de betekenis van verschillende thema's en onderwerpen.
Leerinhouden	Fase 4		
	Indicatie: vo	Voorbeelden vmbo	Voorbeelden havo-vwo
Oriënteren <i>De leerling:</i>			
stelt zich open voor verschillende thema's, onderwerpen en vraagstukken. weet dat er verschillende creatieve denktechnieken zijn en past deze toe. reageert op een onderwerp met vrije associaties en herinneringen aan eigen ervaringen.	- past verschillende <u>creatieve denktechnieken</u> toe en kan hier in variëren. - staat open voor, neemt kennis van verschillende thema's, onderwerpen en vraagstukken uit de wereld. - kiest voor de wijze van communiceren over betekenisgeving van verschillende thema's, onderwerpen en vraagstukken.	- maakt een mindmap van een vraagstuk. - verzamelt zoveel mogelijk perspectieven voor een ontwerp/product/bijdrage: waarmee houd ik rekening bij het ontwerp van een waterwoning? - maakt meerdere perspectieven op een ontwerp/product/bijdrage inzichtelijk voor anderen, door middel van een vlog.	- beantwoordt vragen volgens de 5xW+H-methode (wie, wat, waar, wanneer, waarom, hoe). - verzamelt zoveel mogelijk perspectieven bij een bepaald thema (bijv. het klimaat of migratie) en verdiept zich in die perspectieven. - maakt meerdere perspectieven op een actueel thema inzichtelijk voor anderen.

Download de volledige leerlijn 'Creatief denken en handelen' op de website van SLO.

Creatief denken en handelen - Leerlijnen 21e-eeuwse vaardigheden, maart 2020

oplossingen te verzinnen en hun creativiteit te gebruiken (Haakma et al., 2022). Voor kinderen met kenmerken van begaafdheid is het belangrijk dat het curriculum compact en uitdagend is.

Herhaling is vaak niet nodig. In plaats daarvan hebben ze behoefte aan verdieping. Laat hen bijvoorbeeld niet alleen leren over de waterkringloop, maar ook een plan bedenken voor drinkwatervoorziening in een droog land (SLO, 2023). Daarnaast moet het curriculum ruimte bieden voor vakoverstijgend werken. Juist door verschillende vakken te combineren, ontstaan nieuwe inzichten. Zo kan een opdracht over klimaatverandering zowel aardrijkskunde, rekenen als kunst bevatten: "Ontwerp een drijvende stad die bestand is tegen stijgend water."

Creativiteit ontwikkelt zich pas echt als kinderen regelmatig de kans krijgen om het te oefenen. Daarom is het belangrijk dat creatief denken niet een 'extraatje' is, maar een vast onderdeel van het curriculum. Het hoort thuis in alle vakken, van taal tot techniek (SLO, 2020).

De rol van de leeromgeving

De ruimte waarin kinderen leren, doet ertoe. Een leeromgeving die creatief denken stimuleert, is een plek waar kinderen zich vrij voelen om te proberen, te experimenteren en fouten te maken.

Zo'n klaslokaal ziet er vaak anders uit. Er zijn werkhoeken, knutselmaterialen, lege vellen papier, stiften, blokken en misschien wel hout of gereedschap. Kinderen kunnen zelf kiezen waar en hoe ze werken. De een zit aan tafel, de ander ligt op de grond, weer een ander werkt buiten (Ekvall, 2023).

Een creatieve leeromgeving nodigt uit tot samenwerken. Tafels staan in groepjes, er

zijn plekken waar kinderen samen kunnen bouwen of overleggen. Samenwerken stimuleert kinderen om elkaars ideeën aan te vullen en verder te denken (Kaufman et al., 2008).

Humor en speelsheid zijn ook belangrijk. Een grapje tussendoor, een rare opdracht of een spel maken leren leuker. En als kinderen plezier hebben, komt de creativiteit vanzelf (Ekvall, 2023).

Voor kinderen met kenmerken van begaafdheid is het belangrijk dat de omgeving prikkelt. Zij hebben uitdaging nodig. Zorg voor materialen waar ze zelfstandig mee aan de slag kunnen, zoals uitdagende puzzels, technieksets of boeken over bijzondere onderwerpen. En geef hen vooral de vrijheid om hun eigen leerweg te kiezen.

Ten slotte is vertrouwen de basis. Kinderen moeten weten dat hun ideeën welkom zijn, ook als ze anders zijn dan die van de rest. Hang bijvoorbeeld een 'ideeënmuur' op waar kinderen alles op mogen plakken. Zo zien ze dat hun inbreng ertoe doet (Ekvall, 2023).

Download

de **10 dimensies**
voor een creatief klaslokaal

Tips voor op **SCHOOL**: CREATIEF DENKEN HERKENNEN IN DE KLAS

Over de auteur

Minka Dumont

1. Let op kinderen die bij open opdrachten verrassend andere wegen inslaan.
2. Kijk naar kinderen die vaak meerdere oplossingen bedenken voor een probleem.
3. Signaleer flexibel denken: kinderen die dingen op verschillende manieren gebruiken.
4. Herken doorzetters: kinderen die niet stoppen als iets mislukt, maar verder experimenteren.
5. Let op kinderen die humor gebruiken in hun werk of tijdens gesprekken.
6. Waardeer nieuwsgierige vragen – vooral als kinderen daarmee dieper graven dan de rest.
7. Kijk naar kinderen die verbanden leggen tussen totaal verschillende onderwerpen.
8. Observeer het creatieve proces: wie experimenteert en neemt risico's?
9. Sta stil bij onverwachte combinaties: wie mengt materialen of ideeën die normaal niet samenkomen?
10. Let op kinderen die zelfstandig aanpassingen maken aan opdrachten of hun eigen draai eraan geven.

Webinar

47:06

Creatief denken

Wat is nu eigenlijk creatief denken, wat vraagt het van leraren om dit in hun lessen voor hun leerlingen te verwerken en wat vraagt het van kinderen om dit ook echt toe te passen? Creatief denken is niet voorbehouden aan alleen de begaafde leerlingen in je groep! Het biedt juist kansen om een combinatie van denkvaardigheden te ontwikkelen waarvan alle leerlingen profiteren.

Over de spreker

Anouk Wissink, co-auteur van *Het Ideeëntoestel*, neemt ons mee naar de praktijk. Anouk ontwikkelde samen met David van der Kooij een leerlijn creatief denken en ze bedacht een reeks uitdagende lessen en tools die snel inzetbaar zijn en waarbij je hele klas kan meedoen.

Webinar

1:06:34

Internationaal Webinar

Fostering Creativity in the Classroom: Teaching Creatively and Teaching for Creativity

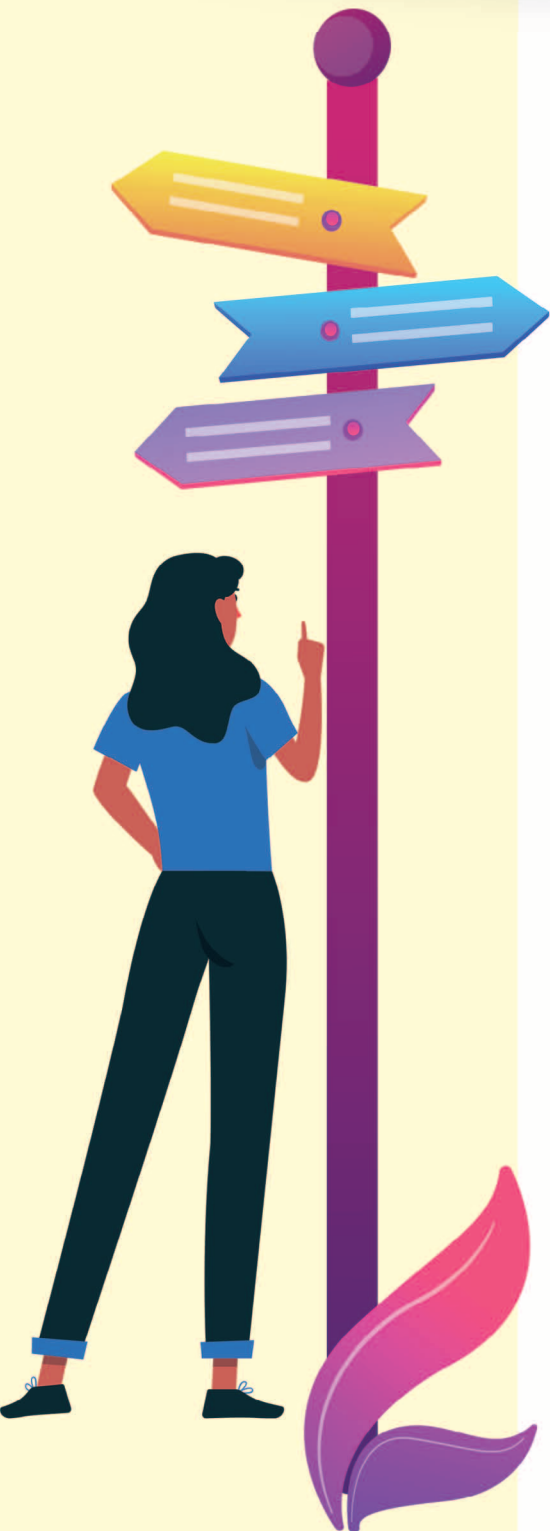
Creativity has been considered an essential 21st century learning skill. To become adept at developing new knowledge and finding effective solutions to problems, students need to learn to ask questions, think divergently, deal with contradictory ideas, and have an open mindset. Therefore, how can schools prepare students to appreciate different perspectives and interact respectfully with peers? The purpose of this webinar is (a) to discuss how teachers can identify creativity in the classroom and the circumstances that encourage it, (b) to examine strategies and practices that effectively foster students' creativity, and (c) to reflect on learners' thinking and behaviors that could be associated with creativity.

Over de spreker

Denise de Souza Fleith, PhD, is a professor in the Institute of Psychology at University of Brasilia; a researcher at the National Council for the Development of Science and Technology in Brazil; a member of the scientific and educational board of the Brazilian Network of Science for Education; and a founder member of the Brazilian Council for Giftedness. She was the vice-president and president of the World Council for Gifted and Talented Children. Her research interests are creativity development in the educational setting, creativity measurement, socio-emotional development of the gifted, and family of gifted children. Dr. Fleith has published over 150 books, chapters and articles in the fields of talent development, creativity, and educational psychology.

Verwijzingen

Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2007). Toward a broader conception of creativity: A case for “mini-c” creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 1(2), 73-79.

Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2014). Classroom contexts for creativity. In M. J. Farr & E. P. Torrance (Eds.), *Creativity and education* (pp. 151-170). Springer.

Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2017). *Nurturing creativity in the classroom* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. Harper & Row.

Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention*. Harper Collins.

Csikszentmihalyi, M. (1999). Implications of a systems perspective for the study of creativity. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of creativity* (pp. 313-335). Cambridge University Press.

Davies, D., Jindal-Snape, D., Collier, C., Digby, R., Hay, P., & Howe, A. (2017). Creative learning environments in education: A systematic literature review. *Thinking Skills and Creativity*, 24, 80-91. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2017.02.009>

De Bono, E. (2009). *Lateral thinking: Creativity step by step*. Harper Business.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2010). Self-determination. In *The Corsini encyclopedia of psychology* (pp. 1-2). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9780470479216.corpsy0834>

Drapeau, P. (2014). *Sparkling student creativity: Practical ways to promote innovative thinking and problem solving*. ASCD.

Ekvall, G. (2023). *De 10 dimensies voor een creatieve omgeving*. Geraadpleegd op <https://www.begaafdonderwijs.nl>

Fisher, R., & Williams, M. (Eds.) (2004). *Unlocking creativity: Teaching across the curriculum*. David Fulton Publishers.

Gajda, A., Karwowski, M., & Beghetto, R. A. (2017). Creativity and academic achievement: A meta-analysis. *Journal of Educational Psychology*, 109(2), 269-299. <https://doi.org/10.1037/edu0000133>

Gibson, D. (2015). *The four lenses of innovation: A power tool for creative thinking*. Wiley.

Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*. McGraw-Hill.

Haakma, I., Pauwels, H., Steenbeek, H. W., & Bisschop Boele, E. H. (2022). *Een (school)brede benadering voor het bevorderen van creatief denken*. Hanzehogeschool Groningen. NRO-Overzichtsstudies. Geraadpleegd op https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/een_schoolbrede_benadering_voor_het_bevorderen_van_creatief_denken.pdf

Hennessey, B. A. (2017). Taking a systems view of creativity: On the right path toward understanding. *Journal of Creative Behavior*, 51(4), 341-344. <https://doi.org/10.1002/jocb.196>

Heylighen, F. (2007). *Characteristics and problems of the gifted: Neural propagation depth and flow motivation as a model of intelligence and creativity*. Geraadpleegd op <https://emilkirkegaard.dk/en/wp-content/uploads/Characteristics-and-Problems-of-the-Gifted-neural-propagation-depth-and-flow-motivation-as-a-model-of-intelligence-and-creativity.pdf>

Kaufman, J. C. (2012). Counting the muses: Development of the Kaufman-Domains of Creativity Scale (K-DOCS). *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 6(4), 298-308.

Kaufman, J. C., & Beghetto, R. A. (2009). Beyond big and little: Het vier C-model van creativiteit. *Review of General Psychology*, 13(1), 1-12.

Kaufman, J. C., Plucker, J. A., & Baer, J. (2008). *Essentials of creativity assessment*. John Wiley & Sons.

Kaufman, S. B., & Gregoire, C. (2015). *Wired to create: Unraveling the mysteries of the creative mind*. Perigee Books.

Lewrick, M., Link, P., & Leifer, L. J. (2018). *The design thinking playbook: Mindful digital transformation of teams, products, services, businesses and ecosystems*. Wiley.

Paynter, J. L. (2021). *Teach to develop talent: How to motivate and engage tomorrow's innovators today*. Corwin.

Robinson, K., & Aronica, L. (2015). *Creative schools: The grassroots revolution that's transforming education*. Penguin Books.

Runco, M. A. (2017). *Creativity: Theories and themes: Research, development, and practice* (2nd ed.). Academic Press.

SLO. (2020). *Leerlijn creatief denken en handelen*. Geraadpleegd op <https://www.slo.nl/@12867/leerlijn-creatief/>

Sternberg, R. J. (2018). A triangular theory of creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 12(1), 50-67.

Van der Kooij, D., & Wissink, A. (2015). *Het ideeëntoestel: Creatieve denkvaardigheden voor het basisonderwijs*. Leuker.nu.

Wilson, J., & Wing Jan, L. (2009). *Smart thinking: A programme for developing thinking skills in 7 to 12 year olds*. Routledge.

Meer lezen?

Rondom het thema
'Creativiteit in het
onderwijs' vind je
hier onder meer
het volgende:

Samenvatting

Feiten

Veelgestelde vragen

Boeken en brochures

Nederlandstalig

Haakma, I., Pauwels, H., Steenbeek, H. W., & Bisschop Boele, E. H. (2022). *Een (school)brede benadering voor het bevorderen van creatief denken*. Hanzehogeschool Groningen. NRO-Overzichtsstudies. Geraadpleegd op https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/een_schoolbrede_benadering_voor_het_bevorderen_van_creatief_denken.pdf

SLO. (2023). *Creatief denken en kerndoelen*. Geraadpleegd op <https://www.begaafdonderwijs.nl>

SLO. (2020). *Leerlijn creatief denken en handelen*. Geraadpleegd op https://www.slo.nl/publish/pages/5370/leerlijn_creatief_denken_handelen_maart_2020.pdf

Van der Kooij, D. & Wissink, A. (2015). *Het ideeëntoestel*. Leuker.nu

Van der Kooij, D. (2013). *Het grote vindingrijkboek*. Leuker.nu

Engelstalig

De Bono, E. (2009). *Lateral thinking: Creativity step by step*. Harper Business.

Drapeau, P. (2014). *Sparkling student creativity: Practical ways to promote innovative thinking and problem solving*. ASCD.

Lamb, K.D. & Dekelaita Mullet (2022). Creativity. In Roberts, J., Ford-Inman, T. & J.H. Robins. *Introduction to gifted education*. (2nd Ed.) pp. 289-300

Seward, K & Gentry, M (2022). Students with gifts, creativity and talent from low-income families. In Roberts, J., Ford-Inman, T. & J.H. Robins. *Introduction to gifted education*. (2nd Ed.) pp 343-366.

Sternberg, R. J. (2018). A triangular theory of creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 12(1), 50-67.

Kennisbank Hoogbegaafdheid

In de Kennisbank van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid is informatie te vinden over verschillende thema's rondom hoogbegaafdheid. Deze informatie wordt regelmatig aangevuld en geactualiseerd.

COLOFON

Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap

Deze brochure is een productie van het Kenniscentrum Hoogbegaafdheid, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Kenniscentrum Hoogbegaafdheid

Toernooiveld 100,
6525 EC Nijmegen

E-mail:
secretariaat@
nationaltalentcentre.nl

Website:
kenniscentrumhb.nl

Productieteam

Hoofdredactie

Eleonoor van Gerven, Kenniscentrum Hoogbegaafdheid

Redactie

Ragnild Zonneveld

Interviews

Martin van Rooij, Van Rooij Communicatie

Projectondersteuning en bureauredactie

Sabine Kokee, Leuker.nu

Eindredactie

Marita Weener, Redactie bureau Marita Weener

Videoredactie

Merlijn de Jager

Vormgeving

Sabrina Wakker, Wakker Design

Webredactie

Martijn de Graaff, Martijn de Graaff Communicatie

Beeld

Shutterstock, Dreamstime en Freepik

Aan dit nummer werkten mee:

- ◆ Ageeth Bos
- ◆ Anouk Wissink
- ◆ Denise de Souza Fleith
- ◆ Minka Dumont
- ◆ Ronia Hitipeuw
- ◆ Sven Verhoeven

Het NTCN (National Talent Centre of The Netherlands) is het Landelijk Expertisecentrum Begaafdheid, Creativiteit en Talentontwikkeling en geeft in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap uitvoering aan het Landelijk Kenniscentrum (Hoog)begaafdheid.

Volg ons
op LinkedIn

Abonneer je op
onze nieuwsbrief

